

הסיפור המפוצל והספר המחולק

מחלוקת תנאים על הבנת הפסוקים של ויהי בנסוע הארון בפרשת בהעלותך

אליעזר דניאל יסלזון

תקציר

המאמר מנתח את המחלוקת התנאים ממסכת שבת, על המעמד המיוחד שניתן לשני פסוקי ויהי בנסוע הארון. במאמר נסונו לעמוד על שורשי גישתם של החולקים, רבן שמעון בן גמליאל ורבי יהודה הנשיא. הראשון רואה בפסוקים חוצץ מלאכותי מעט, בין סיפורן של שתי פורענויות. השני רואה בפסוקים אלה ספר בפני עצמו, ההופך את ספר במדבר למעשה לחומש המורכב משלושה ספרים נפרדים. נסונו להבין מה המשמעות של ההפרדה בין שתי פורענויות סמוכות על פי שיטת רשב"ג. נסונו גם להבין מה המשמעות של חלוקת חומש דברים לשלושה ספרים נפרדים לשיטת רבי יהודה הנשיא. על פי חלוקה זו, פסוקי ויהי בנסוע הארון מהווים ספר חשוב בפני עצמו, ונסונו לבאר מה תוכנו ומה הוא מייצג.

א. מבוא

פרק י' בספר במדבר פותח בציווי להתקין חצוצרות למקרא העדה ולמסע המחנות. לאחר מכן מפרט הפרק

את סדר נסיעת השבטים, ואת ניסיונו של משה לשכנע את חותנו להתלוות לעם בדרכו לארץ כנען. הפרק מסתיים עם ארבע הפסוקים האחרונים של הפרק, המשלבים את תאור המסע האחרון של בני ישראל עם תגובת משה. במדבר פרק י',
(לג) וַיִּסְעוּ מִקֵּדָרְבַּי שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאָרוֹן בְּרִית־ה' נָסַע
לִפְנֵיהֶם דְּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מִנֹּחָה: (לד) וַעֲנַן
ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן־הַמִּחָנֶּה: ס
(לה) וַיְהִי בְּנִסְעֵהוּ אֲרוֹן יִיאָמַר מִשָּׁה קוֹמְהוּ ה' וַיִּפְצְלוּ אֲבִיבֵיךָ
וַיִּגְסוּ מִשִּׁנְאֵיךָ מִפְּנֵיךָ: (לו) וּבְנַחְהָ יֹאמַר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת
אֵלַי יִשְׂרָאֵל: פ

קריאה ישירה של פסוקים אלה, מציגה אותם לכאורה כסיומת ראויה לפרק. בפסוקים ל"ג-ל"ד מתוארים הארון והענן כמובילים את העם במסעו, ומשה מגיב בהתאם בפסוקים ל"ה-ל"ו. הדברים מפורטים בטבלה הבאה.

טבלה א, סיום פרק י' על פי קריאתו הישירה

תגובת משה	התאור
(לה) וַיְהִי בְּנִסְעֵהוּ אֲרוֹן יִיאָמַר מִשָּׁה קוֹמְהוּ ה' וַיִּפְצְלוּ אֲבִיבֵיךָ וַיִּגְסוּ מִשִּׁנְאֵיךָ מִפְּנֵיךָ	(לג) וַיִּסְעוּ מִקֵּדָרְבַּי שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאָרוֹן בְּרִית־ה' נָסַע לִפְנֵיהֶם דְּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
(לו) וּבְנַחְהָ יֹאמַר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֵלַי יִשְׂרָאֵל: פ	לְתוֹר לָהֶם מִנֹּחָה: (לד) וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן־הַמִּחָנֶּה: ס

ב. הסימניות והסיפור המפוצל

מסתבר שחכמים לא ראו כך את פסוקי הסיום של פרק י'. רש"י מציין על פי הגמרא ששני הפסוקים האחרונים של הפרק, פסוקי ויהי בנסוע הארון, לא כתובים במקומם המקורי. על פי המסורת צוינה עובדה זו על

ידי סימניות ששורטטו לפני שני הפסוקים ולאחריהם.¹ וכך כתב רש"י על אתר,
(לה) ויהי בנסוע הארון - עשה לו סמניות מלפניו ומלאחוריו, לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז א).²

לסיפור או ציווי דומה. רש"י בעקבות חכמים מלמד בפירושו, ששיטה זו צוטטה כבר על ידי חכמי המשנה. עיון נרחב בתופעה מצוי בבאתר תורתא, במאמר שנושאו 'הסיפור המפוצל כשיטה פרשנית'.

¹ על דבר הסימניות ראה בנספח למאמר זה.

² הביטוי שאין זה מקומו מזכיר בהכרח גישה פרשנית שפותחה בתקופה האחרונה, שיטת הסיפור המפוצל. על פי שיטה זו התורה במספר מקרים מעתיקה סיפורים או מצוות ממקומם הטבעי והכרונוולוגי, ומסיבות שונות מצרפת אותם

רש"י מסתמך בפירושו על מחלוקת תנאים במסכת שבת, המהווה את הנושא של שעורנו זה.

ג. מחלוקת התנאים על משמעות הסימניות המבדלות את פסוקי ויהי בנסע הארון

הגמרא בפרק ט"ז של מסכת שבת, פרק כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה, דנה בהצלה של כתבי קודש מפני הדליקה בשבת. הבעיה נובעת מכך שאסרו לכבות שריפה בשבת. מתוך כך דנה הגמרא בהגדרה של ספרי הקודש, אותם יהיה מותר להציל. הגמרא דנה בשאלה האם לענין ההצלה מהדליקה מדובר רק בספר תורה שלם, או שחייבים להציל גם קטעים של ספר.

הגמרא רואה את שני פסוקי ויהי בנסע הארון כמודל של ספר מינימלי ושלם, אותו ניתן להציל בשבת.³ מתוך כך היא מביאה מחלוקת תנאים על מעמדה של פרשה זו, ומבררת מי התנא המגדיר את הפסוקים כספר בפני עצמו. וכך מצינו במסכת שבת דף קט"ז ע"א,

תנו רבנן: ויהי בנסע הארון ויאמר משה, פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה.

רבי אומר: לא מן השם הוא זה (אין הסימניות משורטטות בגלל סיבה זו), אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו.

כמאן אזלא (מי האמוראים הסוברים כרבי?) הא דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן: חצבה עמודיה שבעה - אלו שבעה ספרי תורה. כמאן - כרבי.

מאן תנא דפליג עליה דרבי - רבן שמעון בן גמליאל הוא, דתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה. ולמה כתבה כאן - כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה.

פורענות שנייה מאי היא? - ויהי העם כמתאננים. פורענות ראשונה - ויסעו מהר ה'; ואמר רבי חמא ברבי

חנינא: שסרו מאחרי ה'. והיכן מקומה (היכן היה מקומה הטבעי של פרשת ויהי בנסוע הארון)? - אמר רב אשי: בדגלים.

נציין מספר נקודות העולות מקריאה ישירה של דברי הגמרא.

1. התנאים רבי ורשב"ג, מקבלים את הסימניות כעובדה קיימת. המחלוקת ביניהם היא מה משמעותם של הסימניות.

2. רשב"ג סבור שמקומה הטבעי של הפרשה הוא בעת הציווי על מסע המחנות בפרק ב' של ספר במדבר.

3. רשב"ג מוכן לקבל שפרשיות הועתקו ממקומן הטבעי והכרונולוגי.

4. רשב"ג מציג גם אפשרות שלעתיד לבוא יוחזרו שני הפסוקים למקומם המקורי.⁴

5. לעומת רשב"ג נראה שרבי לא רואה את הפרשה ככזו שהועתקה ממקומה. הוא מעדיף לראות את פסוקי ויהי בנסע הארון (פסוקים ל"ה ול"ו), כספר העומד בפני עצמו.⁵

ד. עקרונות המחלוקת שבין רשב"ג לרבי

במדרש, ובעיקר במדרש ההלכה, מצינו מחלוקות רבות בין התנאים. מחלוקת התנאים דנה בדרך כלל במחלוקת הלכתית, ובדרך הלימוד של ההלכה מפסוקי המקרא.

דוגמא מוכרת לכך היא המחלוקת בין בן זומא לחכמים במשנה במסכת ברכות, המופיעה גם בהגדה של פסח ברכות יב ע"ב,

מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא. שנאמר: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך - הימים, כל ימי חייך - הלילות; וחכמים אומרים: ימי חייך - העולם הזה, כל - להביא לימות המשיח.

יבוטלו בהתאם חלק מהמצוות שנמסרו לעם במדבר. ראה לדוגמא פירושו לויקרא י"א ב'.

⁵ אם מכירים את שני הפסוקים כספר עצמאי, נמצא שספר במדבר מתחלק לשלושה ספרים. על שלושת ספרי במדבר בתוספת לארבעת החומשים האחרים, ניתן לקרוא את דברי הפסוק במשלי חצבה עמודיה שבעה, כפי שמציינת הגמרא. הרעיון מפותח להלן בקטעים יב-יז.

³ על סמך גמרא זו פסק הרמב"ם בפרק כ"ג של הלכות שבת, הלכה כ"ח, ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות מתוך תיבות שלימות... כגון (במדבר י') ויהי בנסוע הארון, מצילין אותו מפני הדליקה.

⁴ ציונם של ארועים במקרא העתידיים לשוב למצבם המקורי בעת הגאולה העתידית, מופיע כעקרון פרשני גם אצל כמה מפרשני המקרא. רבי עובדיה ספורנו מציין שהמצוות ניתנו לישראל על פני ארבעים שנות המסע במדבר, על פי דרגתם הרוחנית. כל אימת שכשלו בחטא, ניתנו להם מצוות נוספות. לעתיד לבוא כשדרגתו של העם תשוב למצבה המקורי,

מחלוקת התנאים על המעמד של פסוקי ויהי בנסע הארון שונה. נראה שכאן מדובר במחלוקת בהבנת הפשט, ובשאלה מדוע הוחרגה פרשת ויהי בנסע מהטקסט המקראי הסובב אותה. רשב"ג רואה אותה כפרשה שהועתקה למקומה הנוכחי בפרשת בהעלותך ממקומה כתיבתה המקורי. רבי רואה את הפרשה כפרשה חריגה שנכתבה במקומה, אך יש לקרוא אותה כספר עצמאי ממש.

ננסה להסביר את הגישות של רבי שמעון בן גמליאל ושל רבי, מתוך קריאה ישירה של פסוקי פרשת בהעלותך.

ה. דעתו של רשב"ג

מהותם של פסוקי ויהי בנסע הארון במקומם המקורי
דעתו של רשב"ג נבחרה על ידי רש"י בפירושו לתורה. רש"י מתעלם משיטת רבי, ונראה שהוא מקבל את גישתו של רשב"ג.

כדי להבין את דעתו של רשב"ג, עלינו להציג את פסוקי ויהי בנסוע, במקומם המקורי. לאחר הצגה זו יהיה עלינו ללמוד את הפרשיות מחדש, הן את אלה שאליו הועתקו הפסוקים, והן את פרק י' ופרק י"א, שמתוך התפר שביניהם הוסרו הפסוקים של ויהי בנסוע הארון. הצמדת שני פסוקי ויהי בנסוע הארון לסדר המסעות, מלמדת שרשב"ג ורש"י רואים את פסוקי ויהי בנסוע הארון כתגובה מצויה ושגרתית של משה לסדר המסעות. נראה שכל אימת שראה משה את נסיעת ארון הברית, היה פותח במילות של ברכה, כעין ברכת אדם הנפרד מחברו ומברכו לדרך צלחה וראויה.⁶ על פי גישה זו מסבירים רשב"ג ורש"י את החרגת הפרשה על ידי הסימניות כהחרגה מעין טכנית. הסימניות הוספו במקומן החרגי, כדי להדגיש שאין זה מקומה המקורי של הפרשה. זאת ועוד, לעתיד לבוא בבא עת הגאולה עתידה הפרשה לשוב ולהיכתב במקומה.

ו. היכן מקומם המקורי של פסוקי ויהי בנסוע

בסוף דברי הגמרא שהובאו לעיל בקטע ג', מצוין המקום המקורי של הפרשה בפרקי 'הדגלים'. פרקי הדגלים מצויים פעמיים בספר במדבר, ולמעשה נוכל לצרף את

פסוקי ויהי בנסע הארון לסיימם של שני הפרקים האלה. כאמור לפי גישתו של רשב"ג, תגובת משה המבוטאת על ידי שני פסוקי ויהי בנסע הארון, מתווספת כברכה לסיכום המסע של המחנה. נציג את התוספת לשני פרקי הדגלים שבספר במדבר.

1. בפרשת במדבר בפרק ב' מצטווים בני ישראל על צורת החניה והנסיעה. בתחילת הפרק נאמר,

(ב) **אִישׁ עַל־דָּגְלוֹ בְּאֶתֶר לְבֵית אֲבֹתָם יִחַנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנְּגִיד סִבִּיב לְאֵה־מוֹעֵד יִחַנוּ:**

הפרק מסיים ביישום הציווי בפסוקיו האחרונים, (לא) **כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה דָן מֵאֵת אֶלֶף וְשִׁבְעָה וְחַמְשִׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדַגְלֵיהֶם: פ... (לג) וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צָנָה ה' אֶת־מֹשֶׁה: (לד) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צָנָה ה' אֶת־מֹשֶׁה כִּן־חֲנֹו לְדַגְלֵיהֶם וְכֵן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ**

צירוף פסוקי ויהי בנסע הארון, (לה) **וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמְהוּ ה' וַיִּפְצְלוּ אֲיָבִיךָ וַיִּנְסֹו מִשְׁנָאִיךָ מִפְּנֵיךָ: (לו) וּבְנַחְהָ יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל: פ**

2. בפרשת בהעלותך לאחר הציווי על עשיית החצוצרות מתואר המסע הגדול מהר סיני בעשרים לחודש השני בשנה השניה. במדבר פרק י',

(יא) **וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: (יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁכְּנוּ הָעֵנָן בְּמִדְבַּר פָּאָרָן: (יג) וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל־פִּי ה' בְּיַד־מֹשֶׁה: (יד) וַיִּטֶּע דָּגְלֵי מַחֲנֵה בְּנֵי־יְהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצַבְאָתָם וְעַל־צַבָּאוֹ נַחֲשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:**

(כה) **וַנִּטֶּע דָּגְלֵי מַחֲנֵה בְּנֵי־דָן מֵאֶסֶף לְכָל־הַמַּחֲנֵה לְצַבְאָתָם וְעַל־צַבָּאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: (כו) וְעַל־צַבָּא מִטָּה בְּנֵי אֲשֶׁר פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרָן: (כז) וְעַל־צַבָּא מִטָּה בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירָע בֶּן־עֵינָן: (כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצַבְאָתָם וַיִּסְעוּ: ס (כח) אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצַבְאָתָם וַיִּסְעוּ: ס**

שאמר לו למשה לך לשלום - עלה והצליח, דוד שאמר לו לאבשלום לך בשלום - הלך ונתלה. ואמר רבי אבין הלוי: הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום, שנאמר ואתה תבוא אל אבתיך בשלום.

⁶ ברכה לשלומו של היוצא לדרך מובאת כהלכה בגמרא במסכת ברכות, דף סד ע"א, ואמר רבי אבין הלוי: הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום, אלא לך לשלום. שהרי יתרו

צירוף פסוקי ויהי בנסע הארון,

(לה) ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומהו ה' ויפצו איג'יך וינסו משנאיך מפג'יך: (לו) ובג'חה יאמר שוב'ה ה' רבבות אלפי יש'ראל: פ⁷

אנו נניח בהמשך ניתוח גישתו של רשב"ג, שמקומם המקורי של פסוקי ויהי בנסע הארון היה לאחר תאור מסע בני ישראל בפרק י', כמתואר בחלופה השניה.

ז. קריאת פרק י' כשפסוקי ויהי נעם נכתבים במקומם הראשוני

על פי דברי הגמרא הועתקה הפרשה ממקומה המקורי כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה. כדי להבין אמירה זו לעומקה, נתבונן בסדר הדברים המתוארים בפרק י' ובפרק י"א, כשפסוקי ויהי בנסע הארון מוצבים במקומם המקורי, בסיומה של פרשת הדגלים.

מתוך קריאה ישירה של פרקים י' וי"א המסודרים מחדש, נקבל את מהלך העניינים הבא.

1. נסיעת המחנות הראשונה וסיכומה

(יב) ויסעו בני-יש'ראל למסעייהם ממד'ב'ר סיני ויש'ב'ן הע'ג'ן במד'ב'ר פארן: (יג) ויסעו בראשנה על-פי ה' ביד-משה: (יד) ויסע דג'ל מחנה בני-הוד'ה בראשנה לצבאתם ועל-צבאלו נחשו'ן בן-עמינדב:..... (כו) ועל-צבאל מטה בני נפתלי אחירע בן-עינן:

(כח) אלה מסעי בני-יש'ראל לצבאתם ויסעו: ס

2. ברכת משה

(לה) ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומהו ה' ויפצו איג'יך וינסו משנאיך מפג'יך:

(לו) ובג'חה יאמר שוב'ה ה' רבבות אלפי יש'ראל: פ

3. הפניה אל חובב עם הנסיעה הראשונה

(כט) ויאמר משה לחבב בן-רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו אל-המקום אשר אמר ה' אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך כיה' דבר-טוב על-יש'ראל: (ל) ויאמר אליו לא אלה כי אם-אל-ארצי ואל-מולדתי אלה:

(לא) ויאמר אל-גא תעזב אתנו כיו על-כן ידעת חנלנו במד'ב'ר והיית לנו לעינים: (לב) והיה כיה-תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך:

4. חזרה לסיכום המסע (פסוק כ"ח)

(לג) ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית-ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: (לד) וע'ג'ן ה' עליהם יומם בנסעם מן-המחנה: ס

5. התלונה הראשונה (פרק י"א)

(א) ויהי העם כמתאננים רע באזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער-בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה: (ב) ויצעק העם אל-משה ויתפלל משה אל-ה' ותשקע האש: (ג) ויקרא שם-המקום ההוא תבערה כי-בערה בם אש ה':

פסוק י"ב פותח את תאור המסע, ופסוק כ"ח מסכמו (קטע 1). כאן משולבים פסוקי ויהי בנסע הארון (קטע 2), כשלאחריהם מנסה משה לשכנע את חותנו להישאר עמם (קטע 3). הפסוקים ל"ג ול"ד שבים לענין הראשון, ומסכמים את המסע בתאור מהלך הארון לפני המחנה מרחק של שלושה ימים (קטע 4). ללא כל הפסקה פורצת כאן תלונת העם שבתחילת פרק י"א (קטע 5).

ח. פורענות ראשונה ושניה

תלונות העם שבתחילת פרק י"א היא הפורענות השניה עליה מדבר רשב"ג. תלונת העם מלמדת שכבר באותם שלושה ימים ראשונים שבהם הלכו אחר הארון, נפלה רוח העם והם נמצאו כמתאוננים רע באזני ה'. העזיבה של הר סיני, המכונה כאן בביטוי הייחודי הר ה', מורידה את העם בבת אחת מקרבתם לקב"ה אל המציאות היומיומית העגומה. קרבתם לקב"ה נמשכה למעלה משנה, בחנותם ליד הר סיני מראש חודש סיון בשנה הראשונה, ועד לכ' באייר בשנה השניה. קרבה זו נשברה באחת עם תחילת מסעם. החניה הממושכת ליד הר סיני לא משאירה כל רושם בעם. העם עובר בצורה חריפה ממעמד של חניה בהר ה' למתאוננים רע'. מפלה זו היא מעין קדימון לתלונה עצמה, והיא למעשה הפורענות הראשונה אליה רומז רשב"ג.

זו מציאות עגומה ואיומה. העם לא יכול לשמר את קרבתו לה', ללא שהיה במקום קדוש. העם לא מסוגל לצאת למסעיו מתוך דבקות מתמשכת בקב"ה.

רשב"ג סבור שזה מסר חינוכי חמור מדי. רשב"ג סבור שאין לתורה לתאר מסר שכזה. מסיבה זו הושתלה בדיוק כאן פרשת ויהי בנסע הארון. הפרשה מפרידה

לכאן, דלאו בהליכות מסעות משתעי לעיל מינה, אלא בדגלים היתה ראוייה ליכתב, בפרשת במדבר סיני.

⁷ רש"י בפירושו למסכת שבת העדיף את החלופה הראשונה. לדעתו יש להצמיד את ויהי בנסע הארון לפרשת במדבר. וכך כתב בפירושו על הגמרא, שאין זה מקומה - שאינה ראויה

בין הפורענויות, וכך יכולים אנו לקרא את פרק י' כסיפור שלם ורגוע. עזבנו את הר ה' והמשכנו במסע שכולו טוב. ניתן לשמור על דבקות בקב"ה גם בעת המסע לארץ ישראל. את הדבקות הטובה הזו הציע משה גם לחותנו בפרשה המטרימה. נראה שלכך כיוון גם רש"י בפירושו למסכת שבת, קטז ע"א, ואמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה' - בתוך שלושה ימים למסעם התאוּו האספסוף תאוּה להתרעם על הבשר כדי למרוד בהקדוש ברוך הוא.

דברים דומים כתבו גם התוספות על אתר, בד"ה פורענות ראשונה. פורענות ראשונה כדאמר במדרש (ילמדנו) ויסעו - שנסעו מהר סיני דרך שלושת ימים כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלושת ימים. לפי שלמדו הרבה תורה בסיני, אמר הקדוש ברוך הוא נסמוך פורענות לפורענות לאו, אלא נפסוק פרשת ויהי בנסוע הארון.

ט. סיכום ביניים - גישתו של רשב"ג

רשב"ג רואה את שני הפסוקים של ויהי בנסוע, כתגובתו של משה למסע המחנות. אין לחפש בפסוקים אלה תכנים מיוחדים, וראויים היו להיכתב לאחר הציווי על המסע בפרשת במדבר (שיטת רש"י), או לחלופין לאחר סיפור המסע בפועל בפרשת בהעלותך. (גישתנו החלופית). העתקת הפסוקים של ויהי בנסע הארון, באה כדי להפריד את חטא המתאוננים מעזיבת ההר ומההליכה עצמה. הפרדה שכזו נחוצה כדי למנוע את הרושם שעזיבת הר ה' גורמת בהכרח לנפילה רוחנית, למרידה בה' ולהתחלת מסכת התלונות של העם.

י. דעתו של רבי, ויאמר משה – למי אמר

רבי רואה את שני הפסוקים כיחידה עצמאית, ועלינו לנסות ולהבין מדוע נקט בגישה שכזו. נראה שהמיוחד בפסוקים אלה הוא היותם יחידים בתורה בהם משה אומר דברים לה' ללא קשר לסיפור

מסוים. הביטוי ויאמר משה מופיע בתורה למעלה מחמישים פעם. הביטוי מלווה תמיד במושא מפורש. בדרך כלל נאמר ויאמר משה אל העם או ויאמר משה לאהרון וכו'. לחלופין, זהות המושא משתמעת מתוך הסיפור, כמו למשל כשמשה אומר לבני ישראל ליד משכנם של דתן ואבירם, ויאמר משה אם כמות כל האדם ימותון אלה. במילים אחרות, דברי משה בתורה פונים תמיד אל שומע, וכוללים דיבור שיש לו משמעות של הוראה או של ציווי. לעומת זאת האמירה של משה כאן אינה קשורה לארוע כל שהוא. משה מצהיר או מבקש מהקב"ה שיפיץ את האויבים ושישוב לנוח עם רבבות אלפי ישראל. לדבריו כאן אין מושא, ונראה שמשה אומר דבריו כאילו היו דברי נבואה. נראה שמסיבה זו סבור רבי שיש לקרוא אותם כפרשיה נפרדת.

יא. משמעותה הנבואית של פרשת ויהי בנסוע

שני הפסוקים נאמרים על ידי משה, בנסיעה ובהפסקתה - בנסוע הארון ובמנוחתו של הארון. בשני המקרים משה פונה אל ה'. הנסיעה מחייבת התייחסות לאויבים שמבחוץ, והחניה מחייבת התייחסות לעם החונה.

הנסיעה היא היציאה מההרגל, החניה היא המצב הרגיל והמתמשך. בנסיעה יפיץ ה' את אויביו ומשנאיו, ואילו בחניה ישכון בתוך רבבות אלפי בני ישראל. משה מתאר קרבה גדולה בין הקב"ה לעמו. גם כאשר הקב"ה יוצא להלחם באויביו ובמשנאיו, הוא שב למחנה ישראל. נסיעתו ושיבתו באים לידי ביטוי בנסיעה ובחניה של ארון הברית.

זה תאור מתומצת של מסעות הכיבוש של העם לקראת כניסתו לארץ. זו תכנית מעין אוטופית, המתארת הליכה בצל הענן וחניה בצל השכינה, הן במדבר והן בכניסה לארץ כנען. מסיבה זו רואה רבי את הפרשה כספר נפרד.

בטבלה ב' נבחין בהנגדה החיובית שמאפיינת את דברי משה. זו ההנגדה שבין בנסוע לעומת ובנחה, בין הקימה לעומת השיבה ובין האויבים לעומת רבבות אלפי ישראל.

טבלה ב, ההקבלה שבין הנסיעה והחניה בפסוקי ויהי בנסוע הארון

הנסיעה	החניה
וַיְהִי בְנִסְעֵה אַרְוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה	וּבְנַחְתָּה יֹאמֶר
קוֹמָה ה'	שׁוּבָה ה'
וַיִּפְצֹוּ אִיִּבְיָךְ וַיִּגְסוּ מִשְׁנְאֶיךָ מִפְּנֶיךָ	רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל

יב. שלושה ספרים בחומש במדבר

ראיית פסוקים אלה כפרק בפני עצמו, מחלקים למעשה את חומש במדבר לשלושה ספרים.

- במדבר א' בפרקים א'–י'.
- במדבר ב' הוא שני הפסוקים ויהי בנוסע הארון.
- במדבר ג' בפרקים י"א עד סוף הספר בפרק ל"ו.

לעיל הסברנו את מהותם של שני פסוקי ויהי בנוסע הארון. עתה עלינו לנסות ולאפיין גם הנושא המרכזי של ספר במדבר א' ושל ספר במדבר ג'.

יג. ספר במדבר א' ⁸

נראה שרבי רואה בספר הראשון הכתוב בעשרת הפרקים הראשונים של ספר במדבר, את ההליכה האידיאלית המיועדת לעם ישראל. יש כאן תאור של מסע מעין אוטופי הנוגע כמעט באופוריה.

לאחר התאור המפורט של הקמת המשכן בספר שמות, מפורטים בספר ויקרא ההלכות הקשורות לעבודת המשכן. ספר במדבר א' מתחיל בתאור מפורט של **המסע המייד** לארץ כנען הנהגתו של משה. משה ונשיאי השבטים מונים את העם, ונקבע סדר מסעם וסדר חנייתם. הלויים כמשרתים במשכן נמנים גם הם, ולכל בית אב משבט לוי מוגדר תפקידו המיוחד. קדושת המחנה מבוססת על קדושת השוכנים בו, ולכן משולבות הפרשיות הדורשות את הרחקת הטמאים, והפרשיות של הסוטה והנזיר המייצגות את הקדושה האישית של כל יחיד בעם.

הנשיאים כמייצגי העם חונכים את המשכן לקראת המסע המיוחד. המסע מתעכב קמעה בגלל חג הפסח הראשון וחג הפסח השני. נמצא שכל העם נוטל חלק בעבודת המשכן השוכן בתוך המחנה. הארון והענן משולבים בכל אלה בצורה שגרתית וטבעית, המבטאת את השראת השכינה בקרב המחנה.

כך מגיע התאור לסיום חניה של כמעט שנה למרגלות הר סיני, ולתחילת המסע הראשון אל הארץ, ביום העשרים לחודש השני. משה מצווה לעשות חצוצרות כסף, המייצגות את העזרים טכניים הסופיים הנדרשים להתחלת התזוזה והנסיעה.⁹

יד. הפניה לחובב - לכה אתנו והיטבנו לך

כשהכל מוכן למסע, מפרטת התורה את פניית משה לחותנו. לא מדובר בפניה פרטית ואישית, אלא בקריאה אל כל העמים החפצים להצטרף למסע.¹⁰ הטוב האלוקי המובטח לעם יחולק עם כל המצטרפים למסע. **לכה אתנו והיטבנו לך כיה' דבר טוב על-ישראל**. ועוד כדברים האלה, **והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והיטבנו לך**.

כל אלה תוארו כאן כדי להדגיש את ייחודו של המעמד. הקב"ה באמצעות המשכן והארון, מרכז סביבו את ישראל ואת הנילוויים אליהם, כדי להיכנס אל הארץ המיועדת המתוארת **כמקום אשר אמר ה' אתו אתן לכם**.

זה הרקע לשילובם של פסוקי ויהי בנוסע הארון המהווים ספר בפני עצמו. זהו ספר הנבואה של משה על עתידו של העם, המתחיל עתה לנוע אל ארצו המובטחת. כאן מנוסחת הנבואה בין הסימניות **כספר חשוב בפני עצמו**.

טו. ספר במדבר ג' – המסע הממשי

ספר במדבר ג' מתאר את המסע המציאותי. הפתיחה של הספר השלישי מפליאה בפשטותה. **תלונות ללא נושא. רע לעם בלי סיבה מפורשת**. העם לא הגיע לדרגה המתבקשת. העם לא חווה את הטוב שמה הזכיר בדיבור עם חותנו, כי ה' דבר טוב על ישראל. הטוב שהובטח ליתרו מנוגד לחלוטין לרע שחשים ישראל.

והמגוננת על משה מאז לידתו. הגרי"ד פותח כאן במהלך ארוך שהיווה בסיס לגישה שלנו לפרשה. זאת למרות שאנו עוסקים בנושא שונה.

⁹ הגרי"ד מדגיש בשיעורו שארבע לשונות של גאולה מומשו עד עתה. ביציאה ממצרים מומשו הלשונות והוצאתי והצלתי וגאלתי, ובהר סיני מומשה הלשון הרביעית-ולקחתי. עתה הגיע הרגע להשלים את מימוש הלשון החמישית-והבאתי.

¹⁰ על פי שיעורו של הגרי"ד.

⁸ בשנת תשל"ד העביר הגרי"ד סולובייצ'יק שיעור על פרשת בהעלותך שנושאו היה מנהיגותו של משה (להלן 'שיעור הגרי"ד'). הגרי"ד מציין שפרשת בהעלותך נחשבת בעיניו כאחת הפרשות היותר קשות בתורה, מאחר ותאור משה והתנהלותו חריגים ביותר. כדוגמא לקשיים הוא מעלה שתי תמיהות. [1] ייאשו של משה שבפרק יא, המנוגד לחלוטין לתגובותיו לחטאי העם האחרים, בהם הוא נלחם עבור העם עד להשגת סליחת הקב"ה. [2] סיפורה הקשה של מרים המנוגד לחלוטין לתאוריה הקודמים כאחות הטובה, המסורה

(א) וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְּנִים רַע בְּאַזְנֵי ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אָפּוֹ וַתִּבְעַר-בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה: (ב) וַיִּצְעַק הָעַם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ: (ג) וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא תִּבְעָרָה כִּי-בְעָרָה בָּם אֵשׁ ה':

העונש מיידית, משה מתפלל והאש שוקעת. לכאורה מדובר בארוע בודד המאפשר לשוב למסע העננים המופלא.

אבל התלונה הסתמית הראשונה מתבססת ומולידה תלונה נוספת. הפעם עם סיבה מפורשת, זכרנו את הבשר שהתקבל במצרים בחינם. אמנם זו תלונת האספסוף, אך העם כולו דבק בה. וישמע משה את העם בכה למשפחותיו.

כאן מתוארת תגובת משה, ובעיני משה רע. לא רק העם התכחש לטוב, גם משה מבין שהעם לא מסוגל עדיין לרשת את הארץ בדרגה הנדרשת. במדבר יא, (ד) וְהַאֲסֹפֶסֶף אֲשֶׁר בְּקֶרְבּוֹ הַתְּאוֹן תֹּאֲנֶה וַיִּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר: (ה) זָלְזַלְנוּ אֶת-הַדְּגָה אֲשֶׁר-נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקִּשְׂאִים וְאֵת הָאֲבֻטְחָיִים וְאֶת-הַחֲצִיר וְאֶת-הַבְּצֻלִים וְאֶת-הַשּׁוּמִיִּם: (ו) וַעֲתָה נִפְשָׁנוּ וַיִּבְשָׂה אֵין לָל בְּלִתֵּי אֶל-הַמֶּן עֵינֵינוּ: (ז) וְהַמֶּן קָצַרַע גַּד הוּא וַעֲיָנוּ קַעֲיֵן הַבְּדֻלַח: (ח) שִׁטּוֹ הָעַם וְלָקְטוּ וְטָחְנוּ בְּרֻחִים אוֹ דָכוּ בַמִּדְלָה וּבִשְׁלֹו בְּפִרְזֵר וַעֲשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהִיָּה טַעְמֹו קָטַעַם לִשְׁד הַשָּׁמֶן: (ט) וּבְרַדַּת הַטַּל עַל-הַמַּחֲנֶה לִילָה יֵרַד הַמֶּן עָלֵינוּ: (י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת-הָעַם בְּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתַח אֹהֶלוֹ וַיַּחַר-אַף ה' מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:

טז. תסכולו של משה

משה מגיב בהתאם. משה מתוסכל ביותר, ואינו רואה פתרון למצב. כך נוכל אולי להבין את תגובתו, שלכאורה אינה עומדת בפרופורציה הנכונה למעשי העם. בניגוד לתגובתו לחטאי העם בעבר, אנו לא מוצאים כאן את משה המתפלל והמסנגר. להיפך יש כאן יאוש גדול.

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-ה' לְמָה הִרְעַלְתָּ לַעֲבָדְךָ וְלָמָּה לֹא-מָצִיתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת-מִשְׁאָל כָּל-הָעַם הַזֶּה עָלַי: (יב) הַאֲנִי הָרִיתִי אֶת כָּל-הָעַם הַזֶּה אִם-אֲנִי יִלְדְתִיהוּ כִּי-תֹאמַר אֵלֵי שָׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כְּאִשֶׁר יִשָּׂא הָאִמֹן אֶת-הַיֶּלֶד עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם: (יג) מֵאֵין לִי בָּשָׂר לִתֵּת לְכָל-הָעַם הַזֶּה כִּי-יִבְּפוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנְהַלְנוּ בָּשָׂר וְנֹאכְלָהּ: (יד) לֹא-אוּכַל אֲנִי לְבַדִּי לְשַׂאת אֶת-כָּל-הָעַם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי: (טו) וְאִם-נִכְנַה אֶת-עֵשָׂה לִי הַרְגֵנִי נָא הֲרֹג אִם-מִצְאֵתִי חֹן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל-אַרְאֶה בְּרַעְתִּי: פ

נראה שתגובתו הקשה של משה אינה באה כמענה לחטאו של העם, תגובתו היא תוצאה של ההבנה שהגאולה שהעם היה מצוי כפסע ממנה, לא תוכל להתגשם. משה לא יכול להביא את העם למצב של שובה ה' רבבות אלפי ישראל, ומכאן תסכולו ובקשתו הנוראה, הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי.

יז. סיכום שיטתו של רבי

טבלה ג מסכמת את גישתו של רבי כפי שפורטה לעיל. המסע בספר השלישי עומד בניגוד מוחלט למסע המתואר בספר הראשון. בתווך עומד הספר השני המביא את נבואת משה לעתיד לבוא. הנבואה התבססה על התקווה המאפיינת את הספר הראשון. הנבואה נדחית לעתיד היותר רחוק, בגלל האכזבה המאפיינת את הספר השלישי.

טבלה ג, חלוקת ספר במדבר לשלושה ספרים

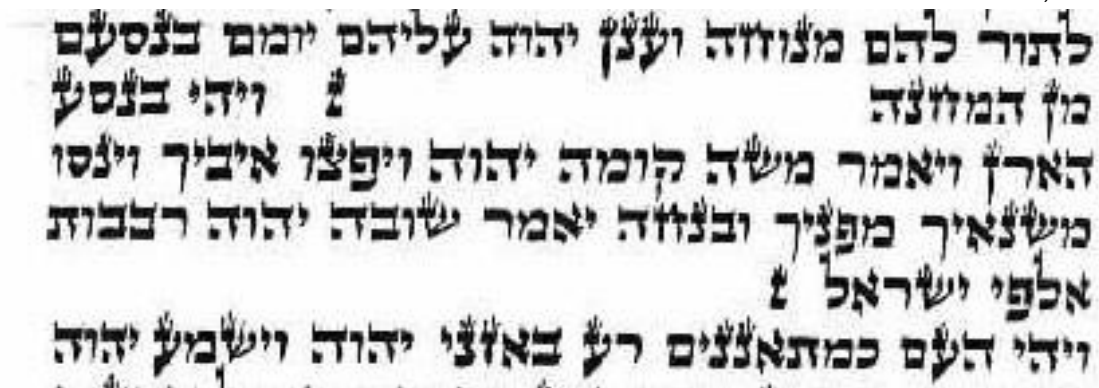
ספר ראשון-המסע אל הטוב		
מפקד		
1	א-ב	המפקד וסדר המחנות
2	ג-ד	מפקד הלויים ותפקידם במשכן
קדושה		
3	ה-ו	הרחקות מהמחנה-צרוע, זב וטמא
		מעמד אישי, סוטה ונזיר
		ברכת כהנים
חנוכת המשכן		
4	ז-ח	חנוכת המשכן-קרבנות הנשיאים, המנורה וטהרת הלויים
5	ט, א'-י"ד	פסח שני
המסע		

6	ט, ט"ו-כ"ג	הענן המוביל
7	י, א-י'	החצוצרות
8	י, י"א-כ"ט	המסע הראשון בחודש השני בעשרים לחודש
9	י, כ"ט-ל"ד	הזמנת חובב
ספר שני-ויהי בנסוע הארון		
ספר שלישי-המסע שבמציאות		

יח. נספח על הסימניות

1. הסימניות

כפי שציינו לעיל התנאים החולקים במסכת שבת על המשמעות של פסוקי ויהי בנסוע הארון, מסכימים שהפסוקים מופרדים מסביבתם על ידי סימניות. בספרי התורה של היום מקובל שהסימניות הם שני שרטוטים של האות נון בתמונת ראי, לפני ויהי בנסוע ולאחר שובה ה' רבבות אלפי ישראל. התמונה הבאה מציגה זאת.

2. מחלוקת הפוסקים

שנים מגדולי הפוסקים הרב שלמה לוריא (המהרש"ל) במאה הט"ז והרב יחזקאל לנדאו (הנודע ביהודה) במאה הי"ח חלקו בצורה קוטבית על צורת הוספת הסימניות לספר התורה. בפניהם עמדו למעשה שתי מסורות שונות. המסורת הראשונה בה דבק המהרש"ל אסרה להוסיף אותיות לספר התורה. פסוקי ויהי בנסוע הארון הופרדו מסביבתם על ידי מרווחים ריקים בלבד. על פי מסורת זו, כמה מאותיות נון שבתוך נוסח המקרא **לופפו**, כלומר נכתבו בצורה הפוכה. כך לגבי הנון של ויהי בנסוע, וכך לגבי הנון של ובנחה יאמר. המהרש"ל מבסס שיטתו על האמור בספר הזוהר.

המסורת השניה בה דבק הנודע ביהודה אסרה ללפף אותיות, מאחר והליפוף עלול להפריע לשגרת הקריאה הרגילה. מסורת זו, על פיה אנו נוהגים כיום, חייבה את הוספת הנונין הפוכים שמחוץ לטקסט עצמו. הנודע ביהודה מסתמך על דברי רב האי גאון. במקביל הוא מסייג מפסיקות הלכתיות המבוססות על ספר הזוהר. הטבלה הבאה מסכמת את עמדות שני הפוסקים.

החולקים	מהות הסימנים	הוספת אותיות	ליפוף אותיות	המקור
מהרש"ל	נונים הפוכים בתוך הטקסט	אין להוסיף אותיות לס"ת	מותר ללפף אותיות	הזוהר
נובי	נונים הפוכים לפני ואחרי	אין איסור להוסיף אותיות	אין ללפף אותיות	רב האי גאון